

Поглавље које се односи на фрањевце и доминиканце до краја 13. века даје један кратак, али свеобухватан и комплетан преглед улоге два реда како у црквеним пословима, тако и у друштвеном животу феудалне западне Европе тога времена. Акцент је стављен на однос ова два црквена реда према универзитетима, уметности, мирском свештенству, али и на озбиљна теолошка питања, као и увек сложен однос средњовековне, нарочито, Римокатоличке цркве и науке. Међу теолошким питањима вреди напоменути део који се односи на однос фрањеваца и доминиканаца према греху, затим настанак и развој теологије чистиштва и представа о рају.

Свакако треба истаћи да колега мр Мирослав Поповић не даје коначне оцене свих ових питања. Његова књига ће представљати без даљњег основу за свако даље проучавање ове тематике, свакако као најкориснији приручник за настапак и развој фрањеваца и доминиканаца, као и за настанак инквизиције и албижанске ратове. Искрпно коришћење савремених извора, компилација готово све досадашње домаће, као и кључне стране литературе, представљају значајан квалитет ове добре синтезе која је свакако била неопходна нашој историографији, која и иначе има потребу за новим квалитетним делима из области медијевистике.

Борис Стојковски

Мирослав Поповић: *Српска краљица Јелена између римокатоличанства и православља*

Београд : Православни богословски факултет Универзитета, Институт за теолошка истраживања, 2012

119 стр. ; 21 cm

ISBN: 978-86-7405-072-9

Краљица Јелена, жена краља Уроша I Немањића, и мајка потоњих српских краљева Стефана Драгутина и Стефана Милутина, једна је од несумњиво најмаркантнијих и најзнаменитијих личности српског средњег века. У историографији, али и традицији, остала је позната и као Јелена Анжујска.

Недавно је, у издању Института за теолошка истраживања Пра-

вославног богословског факултета Универзитета у Београду, а трудом и радом поштованог колеге са Одељења за историју Филозофског факултета у Београду мр Мирослава Поповића, изашла најновија књига која се управо бави животом српске краљице Јелене. У питању је један концизан (на око 120 страна), али врло детаљан и изворима добро поткован преглед живота, де-

ловања, али и традиције везане за српску краљицу Јелену, познату и као Јелена Анжујска.

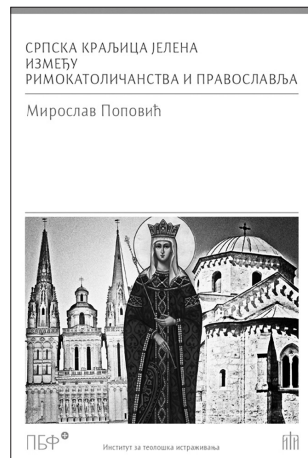
Мр Мирослав Поповић у свом уводном поглављу се осврће на „Природу проблема и преглед досадашњих истраживања о краљици Јелени“ (странице 7–12). Треба истаћи да аутор, како у овом поглављу тако и у свим наредним, критичком методологијом проучава комплексан проблем биографије српске краљице Јелене. Као добар синтетичар, аутор је у уводном поглављу дао један свеобухватан преглед досадашњих достигнућа у историографији, направивши вредну компилацију и попис кључних историографских дела која су се, у претходних готово столеће и по, бавила животом и делом ове српске средњовековне владарке.

Вероватно једно од највреднијих поглавља ове биографије колеге Поповића јесте оно о историјским изворима о краљици Јелени. Највећу пажњу аутор посвећује делу Архиепископа Данила II *Житија краљева и архиепископа српских*, као и византијским изворима. Анализирају се, поред житија које је писао српски архиепископ, и дело Георгија Пахимера, као и спис Теодора Метохита. Најдетаљнију анализу података везаних за живот краљице Јелене Мирослав Поповић даје на основу дела Архиепископа Данила. Овај српски средњовековни извор се свеобухватно анализира. Аутор се посвећује само оним подацима двојице

византијских учењака који се одnose на краљицу Јелену, без неких других детаља или дубље оцене самих списа ромејских историчара. Значајан квалитет овог дела јесте и то што аутор није занемарио ни дипломатичку грађу, штавише, да је један попис повеља и других дипломатичких докумената, попут уговора, у којима се краљица Јелена помиње. На крају књиге (странице 106–107) аутор је донео и каталог докумената у којима је поменута главна јунакиња његовог дела. Свакако треба истаћи да је током приказа краљичиног живота и делатности аутор користио још велики број извора различите провенијенције.

Поред писаних извора, житија, византијских историја и хроника, као и поменуте дипломатичке грађе, посебан акценат се ставља на приказе краљице Јелене у уметности. Треба рећи да се кроз целу Јеленину биографију провлачи и аспект историје уметности, не само у смислу приказивања краљице Јелене у иконографији, већ и у прегледу њених задужбина.

Критички метод у историографском истраживању ове проблематике колега Поповић је

посебно применио када је реч о краљичином пореклу. Он врло опрезно прилази њеном наводном анжујском пореклу, и готово ни на једном месту не користи њено у традицији уврежено име *Јелена Анжујска*. Краљичино порекло се анализира искључиво на основу извора и досадашње релевантне литературе и врло обазриво се анализира њено западно, односно латинско порекло, и наводне блиске везе са анжујском владарском кућом. Исто тако, са приличном дозом опреза, засновано на расположивим изворима и историографији, Мирослав Поповић приступа проблематици територије којом је управљала краљица Јелена, доследно стављајући термин *држава* краљице Јелене под наводнике. Државом се, у тадашњем смислу, сматрао и део територије српске средњовековне краљевине.

Ова краљичина *држава* и њена власт су посебна и врло значајна целина унутар ове биографије. Два аспекта су у посебном фокусу мр Мирослава Поповића. Један јесте црквени, са нарочитим акцентом на однос краљичин са Римокатоличком црквом, а други јесте спољна политика краљице Јелене. Њен однос према Западној цркви је до сада можда и најсвеобухватније приказан, утемељено на изворима и веома богатој литератури. Њен однос са папством је приказан кроз призму преписке саме краљице и њених синова краљева Драгутина и Милутина. Други важан чи-

нилац њене папске политике јесте краљичино заузимање за оснивање бискупије у граду Сапи.

Црквена политика је у центру пажње аутора. Краљица Јелена била је ктитор како Римокатоличке цркве, из чијега је крила и потекла, тако и Православне, којој се приклонила по доласку у Србију. Аутор посебно анализира манастир Градац, посебно краљичине задужбине у Приморју, а посебно поклоне краљице Јелене. Овај део представља један свеобухватан преглед ктиторске делатности, али и црквене политике краљице Јелене.

Велику важност представља и политички живот краљице и њене *државе*. Поповић посебан нагласак ставља и на економске, друштвене прилике на подручју где је краљица Јелена владала, као и на однос ове територије са Дубровником.

Краљичин живот у Србији анализира се хронолошки, са акцентом на њену улогу у свим битним догађајима тадашње Србије. Акцент се посебно ставља на став Србије према Лионској унији из 1274. године, на краљичин став и улогу у сукобу њеног супруга, краља Уроша и његовог прворођеног сина Драгутина, као и касније у рату њених синова, краљева Драгутина и Милутина. Ова биографија се завршава последњим краљичиним годинама и њеном смрћу.

Вероватно најсвеобухватнији приказ живота краљице Јелене изашао је из пера Мирослава По-

повића. Аутор је сачинио не само једну синтезу, сачињену на основу богате изворне грађе и релевантне домаће и стране литературе, већ је дао и поглед на врло комплексне друштвене, политичке, као и црквене прилике у Србији у позном XIII и раном XIV столећу, а такође

и на улогу краљице Јелене у њима. Краљица је приказана као активан чинилац међународних односа, унутрашње политике, и посебно као међа двеју култура и цивилизација које је и сама својим делом оличавала.

Борис Стојковски

Епископ Јован (Пурић): Еколошке теме

Београд : Задужбина светог манастира Хиландара, 2013

147 стр. : илустр. ; 21 cm

ISBN: 978-86-7768-067-1

У издању Задужбине светог манастира Хиландара, а са благословом игумана ове свете српске царске лавре, као шеста књига у едицији Савремено богословље, објављена је књига *Еколошке теме*, аутора Епископа Јована (Пурића).

Из надаслова књиге – *Литургија, свети, есхаџон – еклисиологија и еклисиолошка екологија*, види се спремност аутора да се ухвати у коштац са савременим проблемом, који је очигледан у свим деловима света и који је инспиративан за промишљање и покушаје решења. У самом уводу – „Еколошки проблем као проблем односа човека према свету“ – Владика Јован јасно исказује свој став на дату тему, на који се надовезују два наредна поглавља: „Хришћанска теологија и екологија“ и „Званични документи Православне Цркве о проблему еколошке кризе“. На тај начин ау-

тор у првом делу књиге говори о савременим покушајима да се проблем превазиђе из визуре најпознатијих православних богослова, уз акценат на документу са Међуправославне конференције о заштити животне средине, која је одржана на Криту 1991. године. На овој конференцији су донети закључци који се могу сматрати својеврсним смерницама за даљи приступ еколошком проблему од стране православних теолога. Истакавши да Православна Црква не би требало да постане нити да се поистовети ни са каквим еколошким покретом, партијом или идеолошким и философском организацијом, аутор акцентује речи са поменутих конференција да „Црква треба да обрати пажњу на православни еухаристијски и подвижнички етос, који је обележје православног односа према природи“. Врло је значајно